

תורת ארץ ישראל

מהיכן נברא אדם הראשון? מניין לקח הקב"ה את חומר הגלם כדי ליצור פרי תפארת מעשה ידיו? ענו חז"ל: "אדם הראשון גופו מבבל וראשו מארץ ישראל, ואבריו משאר ארצות" (סנהדרין לח ע"ב). מה הטעם שדווקא ראשו מארץ ישראל? עונה רש"י: "שהיא גבוהה וחושה מכל הארצות". כאן אנו שומעים על ההבדל המשמעותי מה בין תפקיד הראש לבין תפקיד של שאר הגוף. הגוף נוצר לשמש את הראש. עיקרו של האדם הוא כוח החשיבה שיש במוחו. האדם נברא בצלם אלהים. מה פירוש הגדרה זו? הכוח של השגה שכלית (מורה נבוכים, חלק א', פרק א'). ולכן אמנם עבור פעולות גופניות בלבד היה די לברוא אותו מאדמות שאר חלקי תבל, אבל עבור לימוד התורה הקדושה צריכים לברוא את ראשו מחומר גלם חשוב ביותר, והוא אדמת ארץ הקודש.

מניין לנו שהראש הוא האיבר החשוב ביותר בגופו של האדם, ולא הלב או אבר אחר? כי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ב', הלכה ב') מאריך במעלת מקום המזבח בבית המקדש, ושם מביא מדרש: "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בה דוד ושלמה המזבח הוא המקום שבנה בו אברהם מזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא. אמרו חכמים אדם הראשון ממקום כפרתו נברא". עד כאן לשון הרמב"ם. הרי שלמרות שרק ראשו בלבד נברא מאדמת ארץ ישראל, נחשב הדבר כאילו כל כולו נברא מארץ ישראל כי הוא האיבר החשוב ביותר ולכן כתב "ומשם נברא".

המקרא מפרט לנו ארבע נהרות שיצאו מגן עדן. "שם האחד פישון, הוא הסובב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב. וזהב הארץ ההיא טוב, שם הבדולח ואבן השוהם" (בראשית ב', י"א-י"ב). כלום התורה באה לשבח השגת זהב ובדולח? ודאי שהדברים הם משל לדבר יקר ערך באמת. ומה הוא? ענו במדרש (בראשית רבה, ט"ז): "וזהב הארץ ההיא טוב, מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל. 'שם הבדולח ואבן השוהם' וגו' מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדות". עד כאן לשון המדרש. איפה המקום הנפלא הזה ששם משיגים את האוצרות הנפלאים הללו? רש"י על התורה (בפסוק הנ"ל) מזהה עבורנו נהר פישון: "הוא נילוס נהר מצרים, ועל שם שממיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון".

וכאן יש לשאול האם מדובר כאן בשבח ארץ מצרים או דווקא שבח ארץ ישראל? והרי הנילוס הוא גבולה הדרומי של ארצנו ארץ ישראל! כי כאשר התורה תחמה תחומי ארץ ישראל היא מציינת שני גבולות, נהר מצרים בדרום ונהר פרת בצפון. כך הבטיח ה' לאברהם בברית בין הבתרים "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת" (בראשית ט"ו, י"ח). וגם תרגום יונתן, רד"ק, רוב ראשונים וכן הגר"א סבורים שנהר מצרים היא נהר נילוס. הרי לנו מכאן שבמעשה בראשית משבחים את התורה בתיאור הנהר הראשון שיוצא מעדן,

מדובר כאן על תורת ארץ ישראל. וכמו ששבחו חז"ל את זקני הנגב (תמיד ל"א ע"ב) רבותינו שבדרום (עירובין סה ע"ב; יבמות סב ע"ב; נדה נח ע"א). וראוי להזכיר כאן כי עכסה בקשה "ארץ הנגב נתתני" (יהושע ט"ו, י"ט) וקבלה בעל שהוא "אדם שאין בו אלא תורה בלבד" (תמורה טז ע"א). זאת אומרת כל דרומה של ארץ ישראל ועד לנהר נילוס הוא מקום מסוגל ללימוד התורה.

הרב אברהם קוק, כאשר כתב על מדרגתם של תלמידי חכמים בארץ ישראל, הודה "והלואי שנזכה אחרי כל ההפלגות [כלומר כל הגזמות – הערת המעתיק] כולן מצדנו, להביע אך חלק אחד מרבבה מחמדת ארץ חמדה, ומהדרת אור תורתה, ועילוי אור חכמתה ורוח הקודש המתנוסס בקרבה. וכו' זה המין של האור והעדן של הקדושה הנמצא בא"י לתלמידי חכמים מבקשי ה', איננו נמצא כלל בחוץ לארץ. ואנכי בזה היודע ועד, כפי קטני" (אגרות הראי"ה, חלק א', עמ' קי"ב-קי"ג).

ובזה מובן מדוע ר' זירא בעלותו לארץ ישראל צם הרבה כדי לשכוח את שיטת הלימוד בבבלי. הוא העדיף להתעלות ללמוד לפי רמת תורת ארץ ישראל (בבא מציעא פה ע"א עיין שם רש"י ד"ה דלא ניטרדיה). מצאנו בארבעים מקומות שחכמי בבל סמכו על הנאמר "במערבא" או "שלחו מתם" (וכך הרמב"ם פוסק בהלכותיו). כי הכירו בעדיפותם. ואף אמרו כי תלמיד חכם של ארץ ישראל שווה פי שניים מחכם שבבבל (כתובות עה ע"א).

נחזור לעניין אדם הראשון. ברור שהסתובב פה בארץ הקודש (הלא כאן בנה מזבח והקריב עליו קרבן, וכן מת ונקבר במערת המכפלה (כתב ה"כוזרי" מאמר ב פסקא יד כי אדם הראשון חי בארץ ישראל). וכן בניו קין והבל היו פה. וכאשר קרה מעשה זוועה שקין הרג את אחיו, "ויצא קין מלפני ה'" (בראשית ד', ט"ז) זאת אומרת הוא יצא מלפני נוכחות השכינה הנמצאת בארץ ישראל וגלה לחוץ לארץ (כך כתב שם ספר הכוזרי). ודבר כזה אירע גם ליונה הנביא שסירב לקבל נבואה מאת ה', "ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'" (יונה א', ג) עניינו שיצא מתחומי ארץ ישראל וזה נקרא "מלפני ה'" (כך כתב שם הכוזרי).

נסיים בדברי חז"ל על הפסוק "הודו לה' קראו בשמו וכו' שירו לו זמרו לו, בקשו פניו תמיד" (תהלים קה, א-ד). כיצד אפשר לבקש לראות פניו תמיד? אמר ר' יוסי: מבקש אתה לראות פני השכינה בעולם הזה? עסוק בתורה בארץ ישראל" (מדרש תהלים, תחילת פרק ק"ה). כי בארץ הקודש הבינו פנימיות העניינים, בארצנו הבינו מסר לבבי שבתוך מאמרי חז"ל, את המוסר ואת ההתעוררות הנפשית. וזה נקרא לבקש פניו של ה'. הזכיר זאת ר' צדוק הכהן בספרו "שיחת מלאכי השרת" (עמ' 8, ד"ה וזה היה החילוק בין בני בבל לבני ארץ ישראל).

יפה אמרו חז"ל "מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל" (בראשית רבה, ט"ז). ומדוע הלשון כפולה: תורה וחכמה? אלא "חכמה" הוא כינוי לסודות התורה. כלומר במדרש זה דברו על הצלחה בלימוד נגלות התורה וסתרי התורה. גדולי המקובלים היו בארץ ישראל (רמ"ק אריז"ל) או שהיו מהשואפים לבוא לארץ ישראל" (כמו מהר"ל, רמח"ל הגר"א וכפי שמבואר בעניין מהר"ל בספרו "נצח ישראל", פרק כ"ה, עמ' קכ"ט) וזכות זו היא שעמדה להם להבין ולחדור יותר לאמיתיות פנימיות התורה.

"אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה" (כתובות ע"ה ע"א).